BOZKURTLAR

ATSIZ

YAYIN NU: 1739
EDEBÎ ESERLER: 893

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NUMARASI: 49269

ISBN: 978-625-408-179-8

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

1. BASIM

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50 • (0212) 293 88 71 - Faks: (0212) 251 00 12

Editör: Göktürk Ömer Çakır

Son Okuma: Oğuzhan Murat Öztürk

Kapak Tasarımı: Mahmut Doğan, Ceyhun Durmaz

Kapak Resmi: Mustafa Öner

Dizgi-Tertip: Ceyhun Durmaz

Baskı ve Cilt: İMAK OFSET BASIM YAYIN SAN. VE TİC. LTD. ŞTİ.
Akçaburgaz Mah. 137. Sok.No: 12 Esenyurt / İstanbul / TÜRKİYE
Sertifika Numarası: 45523 Tel: (0212) 444 62 18

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir.
Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

İstanbul- 2022

Atsız (12 Ocak 1905 – 11 Aralık 1975): 20. asırda Türk milliyetçiliğinin en önemli ismi ve Galip Erdem'in ifadesiyle "Türk birliğinin dev inançlı bekleyicisi" olan Atsız Bey, baba tarafından, deniz subayları yetiştirmiş bir aileden gelmiştir: Büyükbabası Hüseyin Ağa, Gümüşhane'nin Torul kazasının Midi köyünde yerleşik Çiftçioğulları ailesine mensuptu ve askerliğini deniz eri olarak yapmak için geldiği İstanbul'da teskere bırakarak çarkçı kolağalığına kadar yükselmişti. Onun oğlu ve Atsız Bey'in babası olan Mehmed Nâil Bey de güverte binbaşılığına kadar yükselmiş bir deniz subayıydı. Atsız, Mehmed Nâil Bey'in, Trabzonlu Kadıoğulları ailesine mensup Fatma Zehra Hanım'la 1903'te gerçekleşen evliliğinden dünyaya gelen üç çocuğun en büyüğü olarak İstanbul'da doğdu. İlkokula, Latin harfleriyle eğitim verilen Kadıköy'deki Fransız Mektebinde başladı. Bu okulun bir yangınla harap olmasından sonra bu defa yine Latin harfleriyle eğitim verilen Alman Mektebine yazdırıldı. Trablusgarp Savaşı yıllarında, Malatya gambotuyla Süveyş'e sığınan babasının yanına gönderildi ve orada yine bir Fransız okulunda tahsilini sürdürdü. Mehmed Nâil Bey'in İstanbul'a dönmesiyle bu sefer Kasımpaşa'daki Cezayirli Hasan Paşa Okuluna yazdırıldı. Arap harfleriyle eğitime burada başlayan Atsız Bey, ailesinin Kadıköy'e taşınmasıyla tekrar okul değiştirerek Osmanlı İttihad Mektebine gitmeye başlamıştır. Birinci Dünya Savaşı'nın başlangıcında Kadıköy Sultanisinin rüştiye kısmına devam eden Atsız, buradan İstanbul Sultanisine geçmiş, onuncu sınıftayken girdiği sınavda başarılı olarak Darülfünuna kaydolmuş, ardından bir geçiş sınavıyla Tıbbiyeye, orada girdiği başka bir sınavla da 1922'de Askerî Tıbbiyeye girme hakkını kazanmıştır. Y. Hacaloğlu'ndan öğrendiğimize göre; 1921 – 1925 yıllarında haftalık bir mecmua ve bazı günlük gazetelerde "H. Nihâl" ve "Askerî Tıbbiye öğrencisi H. Nihâl" imzalarıyla yazılar yazan Atsız Bey'in, 1917'de İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin maddi desteğiyle çıkarılmaya başlanan, Malta'ya sürülene dek Ziya Gökalp'ın idare ettiği *Yeni Mecmua*'nın, Falih Rıfkı yönetiminde neşredilen sayılarından Kasım 1923 tarihlisinde, "Suallerimiz ve Cevaplar" sayfasında Hüseyin Nihâl imzasıyla bir mektubu çıkmıştır. Mektuptaki, ifadelerinden, Türkçülük fikri gibi, temel antitezlerinin de erken dönemlerde tebellür ettiği anlaşılmaktadır. Hüseyin Nihâl, Mesud Süreyya adlı Arap asıllı bir mülazımın gereksiz yere istediği selamı vermediği için 4 Mart 1925'te Askerî Tıbbiyeden çıkarılmıştır. Bu yüzden de bazı mektuplarında kendisinden "yarı doktor" olarak bahsetmiştir.

Askerî Tıbbiyeden çıkarıldıktan sonra, Kabataş Lisesinde birkaç ay muallim muavinliği yapan Atsız Bey, daha sonra Denizyollarının bir vapurunda kâtip muavini olarak çalışmış, İstanbul – Mersin arasında birkaç seferde bulunmuştur. 1926'da Yüksek Muallim Mektebine ve Darülfünunun Edebiyat Şubesine kaydolan Atsız, buradan Edirneli Nazmi'nin *Divan*ının gramer ve sözlüğü üzerine hazırladığı bitirme teziyle 1930'da mezun olmuş, 25 Ocak 1931'de ise Fuad Köprülü'nün girişimiyle Türkiyat Enstitüsünde asistanlığa başlamıştır. Kısa bir süre sonra, 15 Mayıs 1931'de, ilk dergisi olan *Atsız Mecmua*'yı neşretmeye başlamış; dergide, kimi o sırada şöhretli, kimi ileride kendi sahalarında temayüz edecek isimlerle, daha ziyade kültürel ve ılımlı bir Türkçülüğün ilmî çerçevede işlendiği köycü bir bakış açısı egemen olmuştur.

Atsız, Temmuz 1932'de toplanan ve davetli listesinde adı olduğu hâlde katılmadığı Birinci Türk Tarih Kongresinde savunulan resmî tarih tezine karşı ilmî çekincelerini belirttiği için bilhassa Dr. Reşit Galip'in hücumuna uğrayan hocası Zeki Velidi To-

gan'ın lehine, aralarında Pertev Naili Boratav'ın da bulunduğu diğer yedi arkadaşıyla birlikte, Galip'e bir protesto telgrafı çekmiş ve muhalif olarak mimlenmesine yol açan bu tavrı, Reşit Galip'in Maarif Vekili olduğu sırada, *Atsız Mecmua*'nın 25 Eylül 1932 tarihli son (17) sayısında yayınladığı, Darülfünun hocalarının yetersizlikleri, cahillikleri ve esersizliklerini sert bir dille eleştirdiği bir yazısının da tuz biber olmasıyla, 13 Mart 1933'te Darülfünundan atılmasına yol açmıştır. Birkaç hafta sonra Orhan Şaik'le birlikte Malatya Ortaokuluna Türkçe öğretmeni olarak atanmış, orada yaklaşık dört ay bulunduktan sonra edebiyat öğretmeni vazifesiyle Edirne Lisesine tayin edilmiştir.

Edirne'de görevli olduğu yılların bir hatırası; bir yaz tatilinde, arkadaşlarıyla, asıl amaçları İstanbul'dan yürümek olduğu hâlde, yeterli vakitleri bulunmadığından, Sirkeci'den kalkan Selamet vapuruna binip Çanakkale'ye ve oradan motorla Kilitbahir'e çıkıp yaya olarak bütün savaş alanlarını dolaştıkları bir Çanakkale haccıdır. Bu geziye dair anlatısını, 1933'te Çanakkale'ye Yürüyüş adıyla bastırmıştır. Edirne'de, Türkçülük yolundaki ikinci yayın çabası olarak, 5 Kasım 1933 tarihinden itibaren 16 Temmuz 1934'e kadar dokuz sayı yayınlanacak ve yine resmî tarih tezine dönük sert polemiklere giriştiği için, Vekâlet emrine alınarak öğretmenlikten uzaklaştırılmasına yol açacak ve bir süre sonra da kapatılacak *Orhun* dergisini çıkarttı. Aynı zamanda bu dergide, 1935 yılında yayınlayacağı, *Türk Tarihi Üzerinde Toplamalar* adlı eserini tefrika etmeye başladı. Böylece, kendi tarih tezini, daha önce Rıza Nur ve Mükrimin Halil tarafından kısmen ortaya konulmuş olan bütüncül bir bakış açısıyla sistemleştirmeye başladı. Ona göre Türk tarihi, resmî tezin hilafına, pek çok hanedan eliyle kurulmuş devletlerden değil, Doğu ve Batı Türkeli'nde egemen pek çok hanedan tarafından yönetilmiş iki devletten müteşekkildi ve hanedanları değil, devleti esas alarak anlatılmalıydı.

Daha sonra çeşitli okullarda fasılalarla öğretmenlik yapan Atsız, 1939'da Tahsin Demiray'ın *Ateş - Çocuklar* İçin dergisinde, pek çok nesli etkileyecek ve Türkçülük yoluna girmelerini sağlayacak olan, Birinci Göktürk Kağanlığı'nın çöküşünü ve Türklerin Kür Şad liderliğinde bağımsızlık için isyan edişini destansı bir dille anlatacağı *Bozkurtların Ölümü* adlı romanını tefrika etmeye başladı; fakat yayın yarım kaldı. Tamamlanması ve kitap olarak neşri, 1946 yılında gerçekleşecekti. Çok ilgi gören romanın, 1949'da *Bozkurtlar Diriliyor* adıyla devamı neşredilecek, burada da İkinci Göktürk Kağanlığı'nın elli yıllık aradan sonra Kutluk Şad tarafından diriltilmesi anlatılacaktı. Ayrıca 1940 yılı içinde, *900'üncü Yıldönümü* adlı risalesi ile Sabahattin Ali'nin *İçimizdeki Şeytan* romanına karşı yazdığı İçimizdeki Şeytanlar adlı risalesi ve *Türk Edebiyatı Tarihi* adlı küçük hacimli eserlerini yayımlamıştır.

Atsız, Boğaziçi Lisesinde Türkçe öğretmeniyken, daha önce Edirne'de çıkardığı *Orhun*'u, kaldığı yerden, yani onuncu sayıdan itibaren tekrar neşretmeye başlamış, bu dergi de 1 Ekim 1943 ila 1 Nisan 1944 arasında yedi sayı yayınlanabilmiştir. Mart – Nisan 1944'te Millî Eğitimdeki komünist faaliyetleri ifşa edip sorumluları istifaya çağırdığı ve Başbakan Şükrü Saraçoğlu'na hitaben kaleme aldığı meşhur açık mektupları sonrasında derginin yayını durdurulmuş; öğretmenliğine son verilmesi dışında, itham ettiği Sabahattin Ali'nin kendisine açtığı dava, 3 Mayıs 1944'te Ankara'da milliyetçi gençliğin sonradan Türkçüler Günü olarak anılacak nümayişlerini ve adli tarihimize Irkçılık – Turancılık Davası adıyla geçecek yargılamaları doğurmuştur. Bu

davadan sonra uzun müddet işsiz kalan ve Türkiye Yayınevi'nde çalışan Atsız, bu dönemde, muahhar baskılarda genişleyecek olan şiirlerini *Yolların Sonu* (1946) adlı kitapta toplamış; *Osmanlı Tarihleri I* adlı derlemenin içinde, Ahmedî'nin, "Dâstan ve Tevârih-i Mülük-i Âl-i Osman", Şükrullah'ın "Behçetü't-tevârih" ve Âşıkpaşaoğlu'nun "Tevârih-i Âl-i Osman" adlı Osmanlı tarih yazıcılığının erken metinlerini neşretmiştir.

Atsız, Darülfünundaki sınıf arkadaşlarından Tahsin Banguoğlu'nun Millî Eğitim Bakanı olmasıyla 1949 Temmuzunda Süleymaniye Kütüphanesi'ne uzman olarak atanmış ve bir yılı biraz aşkın zaman sonra Haydarpaşa Lisesi Edebiyat öğretmenliğine tayin edilmiş; fakat bir Türkçüler Günü ihtifali dolayısıyla 4 Mayıs 1952'de Ankara'da verdiği "Devletimizin Kuruluşu" başlıklı konferansta, millî tarihe ilişkin kanaatlerini Türkçü bir bakışla anlatmasından rahatsız olan basının tezviratıyla öğretmenlikten "muvakkaten" alınıp tekrar Süleymaniye Kütüphanesi'nde görevlendirilmiş, bu "muvakkat" vazifesi emekli olacağı 1969 yılına kadar on yedi sene sürmüştür. Atsız, Süleymaniye Kütüphanesi'nde görevli olduğu yıllarda, çeşitli makalelerinden derleyerek *Türk Ülküsü* (1956) adlı kitabını yayımlamış, 1958'te önce *Akşam* gazetesinde tefrika edilip aynı yıl kitaplaştırılan ve Fetret dönemimize dair acıklı bir şehzade öyküsü olan *Deli Kurt* romanını neşretmiş, Ö.F. Akün'ün verdiği bilgiye göre, 1936'da bir sahafta görüp istinsah ettiği ve daha sonra aslı Berlin'e götürülerek İkinci Dünya Savaşı'nın dağdağası içinde kaybolan, Bayburtlu Osman'ın *Tevârih-i Cedîd-i Mirât-ı Cihân* (1961) adlı eserini, ayrıca Birgili Mehmed (1966), Mustafa Âlî (1967) ve Ebussuud Efendi'nin (1968) bibliyografyalarını hazırlamıştır.

Atsız'ın çıkardığı son Türkçü dergi, 1964 – 1975 yılları arasında 143 sayı yayınlanan Ötüken dergisidir. 1972'de, son romanı olan ve daha önce ismini müstear olarak kullandığı; hayatı, kendi hayatıyla büyük oranda örtüşen Selim Pusat adlı askerlikten atılma bir monarşist subayın etrafında gelişen sembolik ve tenasühi bir öyküyü anlattığı *Ruh Adam*'ı yayımlar.

Atsız, Türkçülük tarihinin en önemli figürüdür. Bu sebeple Altan Deliorman Bey, kendisi hakkında kaleme aldığı kitabında, cenazesinden bahsederken haklı olarak "musalla taşında yatanın Atsız değil, Türk milliyetçiliğinin bir devri" olduğunu ifade etmiştir. Büyük Türkçünün ebediyete intikalinin üzerinden çok yıl geçmiş olmasına rağmen yarattığı romantizmin ve edebî kuvvetinin her yeni kuşağı etkilemeyi sürdürdüğünü rahatlıkla söyleyebiliriz. Bunda, şüphesiz bir ömür boyu sarsılmaz bir inançla ve yüksek bir ahlaki salabetle savunduğu fikirlerden inhiraf etmemiş olmasının; kendisini hiçe sayarak milletinin geçmişinde, hâlinde ve geleceğinde fenafillah derecesinde benliğini eriterek varlığını gerçek anlamda ona adamış olmasının payı büyüktür.

BİRİNCİ KİTAP

BOZKURTLARIN ÖLÜMÜ

Romanın Hikâyesi

GÖKTE AY, bu donanma gecesinin parlaklığını bile sönük gösterecek kadar olgun ışıldıyor, ortalığı gün ortasında olduğu gibi apaydın seçilecek bir hale getiriyordu. Ana caddeye açılan dar sokaklardan birindeki bu öğrenci pansiyonu tatil yüzünden çok tenha idi. Sokağa bakan seddin üzerindeki tahta sıralarda altı yedi genç, ciddî yüzlerle oturuyor, herkesin gülüp eğlendiği, hiç değilse aile ocağında bulunduğu bu mutlu anda uzak yurt köşelerindeki evlerinde bulunmamanın verdiği keder dalgın bakışlarında okunuyordu. Yemekten yeni dönmüşler, gelişigüzel sıralara ilişmişlerdi. İçlerinden bir tanesi güzel yüzlü, kumral ince bir kızdı. Yumuşak ve sessiz duruşunda bir şiir ahengi sezilmesine rağmen fen talebesiydi. Belki de bu sebeple çok az konuşuyor, zaten tükenmiş gibi duran konuşmayı canlandırmaya teşebbüs etmiyordu. Hepsinden biraz ayrı oturan uzunca boylu; oldukça iri bir genç, arkadaşlarından bir şey, biraz canlılık, biraz konuşma bekler gibi bir müddet sessiz oturup da onların konuşmadıklarını görünce ceketinin cebinden ikiye katlanmış ve elde taşınmaktan yıpranmış bir kitap çıkararak tâ gözlerinin içine kadar sokup okumaya başladı. Bu hareketi o andaki durumla o kadar yakışıksız düşmüştü ki gençler istemeksizin gülüştüler. İçlerinden en ufak görünen ve sesi de bir tuhaf çıkanı bağırdı:

- İşte tam bir edebiyatçıya yaraşan poz! Yahu, şu güzel tabiatı seyretmek, hiç değilse seyreder görünmek dururken insan gözlerini ziyan etmek pahasına kitap mı okur?

Edebiyatçı olduğu söylenen genç önce cevap vermeye niyetli gibi görünmedi. Fakat sonra umumî bir neşenin doğmak üzere olduğunu görünce bunu körüklemek isteğine kapılmış olacak ki:

- Ya sen, dedi. Şu güzel tabiatı seyreder görünürken acaba kafanda neler kuruyorsun? Kim bilir kaçıncı defadır ki ihtiyar dünyayı seyretmek için göğün en yüksek noktasına kurulan Aydede'nin en şairane manzaralarla beraber nice biftek gibi kanlı meydan savaşları gördüğünü, nice süngülerin kendi ışığı sayesinde nice çelik yürekleri acımadan delişini seyrettiğini ve buna rağmen hâlâ o canlı gülümseyişini nasıl koruyabildiğinin hikmetini mi, arziyatçı beğimiz?

Tabiiyeci genç hemen cevabı bastırdı:

- Bu benim değil, romancıların konusudur azizim… Ben bu en muhteşem gecede bile göğe bakarken ayın yalnız kendisini düşünürüm. Yoksa onun kocamış, buruşuk yüzündeki gülümseyişini değil. Hatta, bir edebiyat-

çı muhayyilesiyle konuşayım, bu gülümseme günün birinde bir kahkahaya dönse bile beni yine ilgilendirmez.

Aynı pansiyonda yaşayan bütün öğrencilerin, en eski Türk tarihçisini kastederek hep birden "Tonyukuk" diye adlandırdıkları bir diğeri, bir tarih talebesi heyecanla atıldı:

- Ya günün birinde ayın gökyüzünde üç yerde birden gözüktüğünü görürsen yine ilgilenmez misin?

Ufak yapılı genç yavaşça bu konuşana dönerek:

- Sen akşamki pilâvı fazlaca kaçırmış değilsen, muhakkak ki tarihçiliği bırakıp da roman konuları kurmaya başladın. Yoksa bu saçma suali sormazdın, dedi.

Tonyukuk gülümsedi:

- Tarihçiliği bırakmadım. Ama sen de maddeciliğine rağmen kehanetler savurmaya başladın. Çünkü hakikaten bir roman yazmak üzereyim. Hem de öyle bir roman ki hayatın bizzat kendisini aksettirecek. İçinde hem romantizme hem de realizme yer olmakla beraber bizzat hayatın akışından ayrılmayacağım ve buna olduğu kadar tarihe de sadık kalacağım. Bir roman ki size 1300 yıl öncesini yaşatacak ve birbiri ardınca sahneye çıkan kahramanlar günümüze kadar gelecek. Bir roman ki içinde yalnız bir tek kahraman bulunmayacak. İçindeki her şahıs tıpkı hayatta olduğu gibi başlı başına bir kahraman olacak. Romantiklerin de, realistlerin de eserlerinde daima bir tek iskelet var: Romanın kadın ve erkek iki kahramanı arasındaki aşk macerası. Halbuki benim kitabımda yüzyılların akışı bulunacağı için bir tek maceraya, hele on binlerce romanda tekrar edile edile artık pek bayağılaşan müptezel olan aşk hikâyelerine saplanıp kalmama imkân yok. Bu, yepyeni bir tip roman olacak. Başarabilirsem sana, ey Aydede mütehassısı, koca bir teleskop hediye edeceğim.

O zamana kadar sessizce konuşmayı takip etmiş olan genç kız söze karıştı:

- İyi ya. Bu anlattıklarına göre senin romanın tamamiyle realist bir eser olacak.

Müstakbel muharrir bu sefer ona döndü:

- Hayır! Benim kitabım, realitedir diye insanların bütün fizyolojik hareketlerini en ince teferruatına kadar imâdan, hatta teşhirden çekinmeyen eserlerden olmayacak. Maddî hayattan ayrılmayacağım. Ama son günlerin bazı telif eserlerinde moda olduğu üzere en basit ve tabiî fakat nezih olmayan konuları kitabıma yüklemeyeceğim. Bir psikolog nasıl her meselenin

hangi ruhî âmille işlendiğini düşünür, bir hekim nasıl bir hastalığın hangi sebeple başladığını bulmaya çalışırsa, ben de tarihle çok uğraştığım için olacak milletlerin hareket hatlarının neye dayandığını aramakla çok vakit geçirdim. Şu muhakkak ki bir milletin aydınları da, halk tabakası da işlenmeye çok elverişli. Bunun için de en iyi şey, yani en iyi araç eserler olabiliyor. Bir aralık Almanya'da intihar edenlerden birçoğunun cebinde *Verter*'in bulunduğunu bilmiyor muyuz? Bizdeki hamasetin yüzyıllarca sürüp gitmesine de *Köroğlu, Danişmend Gazi, Battal Gazi* gibi müellifleri meçhul kahramanlık destanları sebep olmadı mı? Ben üslupçu ve yazıcı olmadığım için, bu işin ne dereceye kadar üstesinden geleceğimi bilemem. Nasıl basit bir köy hekiminin sessiz çalışmaları, kimse farkına varmadan, sağlık istatistiklerinde bir yekûn tutarsa, nasıl bir piyade bölüğünün savaşı, kesin sonucu hazırlayan sebepler arasında yer alırsa, ben de eserimle millî terbiyemiz için kendimce faydalı saydığım bir hamle yapacağım. İşte o kadar...

O zaman, az önce ayın ışığından faydalanarak okumaya çalışan genç atıldı:

- Kaç gündür şu dâhiyane klâsikleri okumaktan ve anlamaya çalışmaktan öyle bir beyin yorgunluğuna tutuldum ki, eğer eserine başladınsa ve hele hareketli bir başlangıcı varsa, kuzum biraz anlat da kendime geleyim.

Bu teklif oradakilerin hepsine hoş geldi. Halkayı biraz daha daraltarak bu düşünceye katıldıklarını gösterdiler. Aydede bile iyi işitebilmek için biraz daha alçalmıştı.

O sırada sanki birdenbire her şey değişti: Öğrenciler pansiyonu olan evin yerinde şimdi 1300 yıllık bir Türk çadırı vardı. İnce yapılı kız gürbüz, sağlam, çekik gözlü bir bozkır kızı olmuştu. Erkeklerin saçları uzayarak omuzlarına dökülmüş, başlarında birer börk peyda olmuştu. Ceketleri kaftan, iskarpinleri çizme haline gelmişti. Edebiyatçının elindeki klâsik eser şimdi bir kopuz, fencinin dolmakalemi bel kemerine asılı bir bıçaktı. Hepsi çimenlere bağdaş kurmuşlar, kılıç yarasıyla çentilmiş sert yüzlerine başka bir anlam veren elâ ve yeşil gözleriyle Tonyukuk'a bakıyorlardı. Müstakbel romancı da belindeki kılıçla heybetli bir er olmuştu. Hiç nazlanmadı ve ağır bir sesle şöylece anlatmaya başladı:

BİRİNCİ BÖLÜM

621 yılında bir yaz gecesi

ATLILAR geniş çayırlara dağılmışlar, dinleniyorlardı. Atından inmemiş olan Yüzbaşı Işbara Alp buyruklar veriyor, atını öteye beriye sürüyordu. Gece basıp ortalık iyice kararınca o da atından indi. Çerilerin yaktıkları ateşe doğru yürüdü. At uşağı Çalık onun atını almış, gezdiriyordu.

Bu gece yüzbaşının gönlünde bir sıkıntı vardı. Bilmeden iş görüyordu. Ateşe doğru ısınmak için yürümüştü. Ateşe yaklaşınca yaz olduğunu, ısınmak gerekmediğini hatırladı. Çeriler et kızartıyorlardı. Ateşe varınca erlerden birisi yere diz vurarak yüzbaşıya bir çamçak kımız sundu. Işbara Alp kımızı dikti. İsteksizce içti. İkinci bir erin sunduğu et kızartmasını almayarak yanlarından ayrıldı. Biraz ileri-deki büyük ağacın dibine geldi. Bir oyuğa oturdu. Baktı, dalakaldı...

Türkeli'nin parlak ışıklı ayı dört yanı ışıtıyordu. Çeriler birer ikişer otlara uzanıyorlar, uyuyorlardı. Kimisi atını tımar ediyor, birisi de kızdırdığı demirle kolundaki yarayı dağlıyordu.

Onbaşı Yamtar ateşin uzağında oturmuş, hem pusatlarını gözden geçiriyor, hem de kızarmış bir et parçasını yiyordu. Savaş günlerinde onbaşı kendisini iyi kullanır, çürük tahtaya basmazdı. Üç günlük yemeği bir günde yer, sonra üç gün ağzına bir lokma koymadan dayanır, gücünü de kaybetmezdi. Savaştan önce de kılıcını biler, oklarının ucunu keskinleştirirdi.

Onbaşı kılıcını iyice biledikten sonra bir de denemek istedi. Yerden bir ot koparak kılıcın keskin kıyısına değdirdi. Ot bu dokunuşla kesilivermişti. Aynı zamanda arkadan bir ses duyuldu: "Kılıcın keskin ama usun[1] da keskin mi?"

Yamtar başını çevirmeden cevap verdi:

- Sırasında o da keskindir.

---

[1] *Us*: Akıl.

- Öyleyse bil bakalım, bu gece yüzbaşı neden bunlu?[2]

Bu sözleri söyleyen kişi yavaşça Onbaşı Yamtar'ın yanına çöktü. Bu, Onbaşı Pars'tı.

- İki gün önce Çuluk Kağan'ın önünde yapılan kılıç oyunlarında Yüzbaşı Işbara Alp yenildi. Onun için sıkıntılı duruyor.

- Yüzbaşı kime yenildi?

- Tunga Tegin'e.

- Yüzbaşı bunun için neden üzülsün? Tunga Tegin'i kılıçta kimse yenemez ki yüzbaşı yensin. Hem yüzbaşı yenilse de gene bahadırlıkta Tunga Tegin'e denk sayılır. Kılıç oyununda Tunga Tegin, Işbara Alp'ı yendiyse at yarışında, ok atmada da Işbara Alp, Tunga Tegin'e üstün geldi.

- Peki öyle ise neden sıkılıyor?

Onbaşı Pars birkaç yudum kımız içtikten sonra cevap verdi:

- Binbaşı olacaktı, olamadı.

Yamtar biraz düşündü. Bu sebep onu kandıramamıştı.

- Işbara Alp, binbaşı olmadım diye bunalacak kişilerden değildir, dedi.

- Ben de binbaşı olmadığı için sıkılıyor demiyorum.

- Ya ne diyorsun?

- Işbara Alp binbaşı olamadı. Buna da İçing Katun sebep oldu. Yüzbaşı buna kızıyor, diyorum.

- Yüzbaşı buna nasıl kızar? İçing Katun, Çuluk Kağan'ın evdeşidir.[3]

- Evdeşidir ama Çinlidir.

İki onbaşı uzun zaman sustular. Dalmış gibi idiler. Onbaşı Pars söze başladı:

- Gözümle gördüm: Kağan'ın otağı yanında yüzbaşı, Katun'u selâmlamadı. Görmemiş gibi yaptı.

- Doğrusunu istersen yüzbaşı haklıdır. Katun neyse ama, bizim elimizde tutsak olan Çinliler de artık işlere karışmaya başladılar.

- Işbara Alp da bunun için Çinlilerden tiksinir. Katun'u selâmlamadığı için binbaşı olamadı. Öfkeden uykusu kaçmıştır.

- Bizim Çuluk Kağan bahadır, iyi kağandır ama şu Çinli kadını almasaydı daha iyi olurdu.

---

[2] *Bunlu*: Kederli.

[3] *Evdeş*: Zevce.

- Bu Çinli kadın bizim başımıza kötü işler açacak diye korkuyorum.

- Çin'de eskiden Sui Kağan ailesi vardı. Şimdi Tang Kağan ailesi çıktı. Bu kadın eski ailedendir. Çin'de gene kendi ailesinin başa geçmesi için Çuluk Kağan'ı kışkırtıyor diyorlar.

- Kışkırtırsa ne çıkar? Bizce hepsi bir değil mi?

- Orasını yüzbaşı bilir. Bana kalırsa susup uyumak daha iyi. Sıkıntılı nesneler konuşup boşboğazlık etmekten terlemiş, sırılsıklam olmuşum.

Işbara Alp, karşı yatan kara dağlara bakarken, yarın o dağın ardında toplanıp Çin'e akın edecek orduyu düşünüyor, akın olduğu halde neden içinin sıkıldığını anlayamıyordu. Koca çayırlıkta çıt kalmamıştı. Rüzgâr üflemiyordu bile... Işbara Alp büsbütün sıkıldı. Börkünü başından, sadağını sırtından çıkardı. Genişlemek, sıkıntısını gidermek istedi. Boşuna... Dönüp ardına baktı. Bütün atlar başları yukarda, kulakları dikilmiş duruyordu. Yüzbaşı: "Sıkılan yalnız ben değilmişim" diye mırıldandı. Uyuyan çerilerin arasını gezmek için börkünü giyip sadağını takındı. Şaşılacak şey! Uyumuş, dalmış gibi gözüken, çıt çıkarmayan bu çerilerin hepsi uyanıktı. Yattıkları yerde yıldızları, ayı seyrediyorlar, çevreleriyle terlerini siliyorlardı. Geceleyin böyle bir sıcak şimdiye dek görülmemişti. Yüzbaşı yeniden eski yerine geldi. Gökyüzüne baktı. Gözleri gökte dikili kaldı. Batı yanından kara bir bulut hızla geliyordu.

Bu bulut bir Çin atlısına benziyordu. Yeryüzünde bir ot bile kıpırdamazken gökyüzünde bulutun bu kadar hızlı dolaşmasını yüzbaşı iyi bulmadı… Kendi kendine, bir uğursuzluk olacak diye düşündü. Tam o sırada yanından yıldırım gibi bir şeyin fırladığını gördü. Bu bir hayvan, belki de bir tilki idi. Nereden çıkıp nereye gittiği belli değildi. Canı sıkılan yüzbaşı tilkiye benzeyen bu hayvanı da görünce birdenbire sadağa el attı. Yıldırım hızı ile yayına bir ok yerleştirdi. Düz çayırlıkta kaçan hayvanı gezleyip[4] oku fırlattı. Yüzbaşının oku boşa gitmişti. Işbara Alp otuz beş yıllık ömründe ilk defa attığını vuramamıştı. Birdenbire yüzünde bir soğukluk duydu. Sonra hızla geriye dönerek bağırdı:

- Çalık!

Sert bir ses cevap verdi:

---

[4] *Gezlemek*: Nişanlamak.

- Buyur!

- Toplan borusu çal!

Fakat Çalık daha boruyu dudaklarına götürmeden ışıklı gece birdenbire karardı. Ay görünmez oldu. Bir boradır koptu. Yıldırımlar ortalığı inletmeye, yağmur bardaktan boşanırcasına yağmaya başladı. Çalık'ın keskin borusu öterken çeriler yıldırım hızı ile fırlayarak atlarına koştular. Yüzbaşı bir sıçrayışta atına atladı. "Ardımdan gelin. Tez davranın!" diye haykırdı. Korkunç yıldırımlar sağdan, soldan çatlarken; dolu, yüzlerini acıtırken yüz atlı karşıki dağa doğru doludizgin at sürdüler. Yüzbaşı karşı yatan kara dağın eteklerindeki sığınaklara erişmek istiyor, atlılar ardı sıra yarışıyordu. Fakat bu yarışma uzun sürmedi. Rüzgâr kendilerine doğru yaman bir uğultu ile esiyor, atların ve erlerin soluğunu tıkıyordu. Yüzbaşı durmadan olduğu yerde atını şahlandırarak yüz geri etti:

- Geri dön! Dörtnala! diye bağırdı. Atlar kamçılandı. Atlılar şimdi öncekinin tam aksine koşuyorlardı. Fakat rüzgâr karmakarışık esiyor, gidilecek yolu şaşırtıyordu. Atlar kesiliyordu. İliklerine kadar ıslanmışlardı. O güzel çayırlık batak olmuş, atların yolunu kesiyordu.

Şimdi yarım günde geldikleri yere doğru kaçıyorlardı. Dayanıklı atları ile oraya pek çabuk varabilirlerdi. Fakat rüzgâr onları yoruyor, karanlık ve yağmur, yollarını şaşırtıyordu. Böylece bir zaman koştular.

Yağmur kuduruyor, rüzgâr deliriyordu. Artık atlar da, erlere kulak asmaz olmuştu. Bir aralık yolları bir inişe geldi. Karanlıkta bu inişe saldırdılar. Burası ağaçlık bir yerdi. Buraya gelmek onlar için çok kötü oldu. Yağmurlar bu inişte sert akan bir dere yapmışlardı. Yıldırımlar ise ağaçlığı kavuruyordu. Korkunç takırtılarla düşen iki yıldırım bütün atları çileden çıkardı. Kişneyerek dereye atıldılar. Çalık'ı üzerinden atan at deli gibi boşluğa doğru koşarken üzerine düşen bir yıldırımla yanıverdi. Çalık talihli çıkmıştı. Birkaç atlı dereye kapılmışlar, bağırıyorlardı. Kimse kimseye yardım edecek durumda değildi. Atından düşmemiş bir Işbara Alp kalmıştı. Atsız kalan erler ne yapacaklarını bilmiyorlardı. Kimi atını tutmaya savaşıyor, kimi sığınacak bir yer bulmaya çabalıyordu. Bir onbaşı kılıcını çekmiş, kendi buyruğundaki erleri bir düzene koymaya çalışıyordu. Yıldırımlar sıklaşmıştı. Yüzbaşı bir an durdu: "Türk Tanrısı bizden yüz mü çevirdi?" diye düşündü. Sonra sert, gür sesiyle şöyle haykırdı:

- Hepiniz buraya gelin, yanımda toplanın!

Erler bu buyruğa baş eğerek toplandılar.

Işbara Alp bağırdı:

- Tanrı ya bizden yüz çevirdi, yahut kılıçlarımızı keskinleştirmek istiyor. Tez olun. Kılıçlarınızı çıkarıp şuraya yığın!

Ortalığı bir an, bir kılıç şakırtısı bürüdü. Çeriler kılıçlarını üst üste yerdeki tümseğe fırlattılar. Yüzbaşı da en üste kendi kılıcını attıktan sonra "Ardımdan gelin!" diye bağırdı. Çerileri biraz ilerde, ağaçlıktan uzaktaki kayaların yanına getirdi. Artık geri dönmenin de imkânı kalmamıştı. Sular yukardan aşağıdaki dereye karışıyor, dere de boyuna kabarıyordu. Işbara Alp bağırdı:

- Kayalara sıkı yapışın. Dayanan kurtulur. Gücü kalmayanı sular alıp götürür!

Çeriler dizlerini aşan suyun içinde kayaların çıkıntılı, sivri yerlerine tutundular. Sular yükseliyor, yıldırımlar biraz ilerdeki kılıç yığınının üstüne düşüyordu. Onbaşı Yamtar, bulunduğu kayanın yukarıya doğru sivri ve irice olduğunu görünce tek eliyle hemen kemerini çıkardı. Yanındaki iki çeriye buyurdu:

- Daha bütün gücümüz tükenmemiştir. Beni sıkı tutup şu kayışı kayanın sivriliğine bağlamama yardım ederseniz üçümüz de kurtuluruz. Daha birkaç kişi de kurtulur. Sıkı tutunmazsanız üçümüz birden sulara kapılır, gideriz. Haydi bakalım sen suya sırtını verip yaslan, bizi koru. Sen de beni tut, sulara kapılmadan şu kayışı düğümleyeyim!

Onbaşı Yamtar, kemerini ortasından iyice düğümledi. Sarkan iki ucunu aşağıya uzattı. Bu uçlardan birini kendisi tuttu. Birine de çerilerden biri yapıştı. Öteki çeri onbaşıya asılmıştı. Su bellerine yaklaşıyordu. Artık yıldırımlara aldıran yoktu. Güçleri kesiliyordu. Soluyorlar, ellerini kayalara sıkıca kenetleyerek sulara kapılmamaya uğraşıyorlardı.

Işbara Alp hâlâ atının üstünde idi. Yayının kirişini kayanın sivriliğine takmış, demirini de eliyle tutuyor, böylece sulara karşı kendini de, atını da koruyordu. Onbaşı Yamtar şimdi kayaya ilmiklediği kemerine daha sıkı sarılmaya mecburdu. Çünkü artık onbaşıya asılan çeri tek değildi. Bunlar birbirine sarılarak uzayan belki yirmi kişi olmuşlardı… Fakat Yamtar itiraz etmiyor, irkilmiyor, yalnız kemere

daha sıkı tutunmaya uğraşıyordu. Bu ara yıldırımdan daha keskin, gök gürültüsünden daha güçlü bir ses yükseldi.

- Kurt Kaya, elini çöz!..

Ve ondan sonra ortalığı gene yıldırımların sesi bürüdü. Işbara Alp tam zamanında gürlemişti. Herkesten daha yukarı bir yere tutunan yüzbaşı çakınların[5] zaman zaman ışımaları arasında Yamtar'ın bütün yaptıklarını görmüş, sonra da birbirine tutunarak uzayan bu insan zincirini hiç seslenmeden gözleriyle kovalamıştı. Gönlü daima Tanrı'nın kendilerinden niçin yüz çevirdiğini aramakla uğraşıyordu. İşte durmadan Çin'e akıyorlar, yağıdan bir an uzak kalmıyorlar, kılıçlarının kında uyuduğu, yaylarının gerilmediği, okların sadaklarından çıkmadığı bir tek gün geçirmiyorlardı. Fakat Tanrı gene niçin kızmıştı? Yüzbaşı bir yandan bunu düşünüyor, bir yandan da Yamtar'ı gözlüyordu. Birden parlayan bir çakının kısa ışığında sivri kayanın bir alay çeriye güç dayanan eski kayışı her an artan bir çabuklukla kemirip eğelediğini gördü. Ne yapacağını gene bir çakın hızıyla kararlaştırdı ve haykırdı: "Kurt Kaya elini çöz!.." Kurt Kaya, Yamtar'ın ardına yapışan erlerin arkadan onuncusuydu. Yüzbaşının buyruğunu alınca bir an tereddüt etmedi ve kara, azgın sular bu on eri bir anda yuttu. Yüzbaşının ikinci defa gürleyen sesi Yamtar'a da tehlikeyi bildirdi:

- Yamtar; sıkı dur kayış kopacak...

Genç onbaşı bir davrandı. Kendini, arkasındaki bütün ağırlığına rağmen insan gücünün son gayretiyle ileriye almayı başardı. Diğer eliyle de kayanın bir çıkıntısını yakaladı. Şimdi daha çok emniyette idiler. Yukardan aşağı akan sular hızını saklamakla beraber yağmur dinmiş, rüzgâr kesilmişti. Her biri, bir yere ilişen çeriler birer birer toplanmaya başlamışlardı. Üzerlerine yapışan sırsıklam giyimleri altında şimdi her biri biraz daha uzun görünüyordu. Işıyan günün altında yüzbaşının buyruklarını yapmak için öteye beriye koşuyor, yardım gereken arkadaşlarına el uzatıyorlardı. Kargaşalık daha bir müddet sürdü. Gün yerden bir ok boyu yükseldiği zaman her şeyi düzelmiş, yerli yerine gelmiş buldu.

Yüzbaşı Işbara Alp işlerin yoluna girdiğini görünce çerilerine bağırdı:

- Haydi, kılıç yığınına varın. Herkes kendi kılıcını bulsun!

---

[5] *Çakın*: Şimşek.

İKİNCİ KİTAP

BOZKURTLAR DİRİLİYOR

ÇİN KAĞANI Tay-tsung çok düşünceli idi. Birkaç gündür kendisinde bir başkalık, anlaşılmaz bir değişiklik seziyordu. İlk önce bunun ne olduğunu anlamadan içinde rahatsızlık duymuş, sonra düşüne düşüne rahatsızlığın nereden geldiğini bulmuştu: Korkuyordu. Hele gün battıktan sonra her karaltı, her gölge onu ürkütüyor, şu uğursuz ihtilâlcilerden biri karanlıklar içinden çıkarak kendisine doğru yay gerip ok fırlatacak sanıyordu. O, ihtilâlcilerden birçoğunun başkentte gizlenmiş olduğuna inanıyordu. Çünkü bunlardan ancak 38 tanesinin cesedi bulunmuş, Vey ırmağından da üçünün ölüsü çıkarılmıştı. "Bu kadar büyük bir gürültünün 41 kişiyle yapıldığına, Çin kağanı olarak inanamazdı. Bu ihtilâlciler ne kadar gözü pek, çılgın herifler olurlarsa olsunlar, 300'den çok Çin askerini öldürmek ve koca bir şehre bu kadar korku salabilmek için herhalde birkaç yüz kişi olmalıydılar.

Üç gündür bütün Siganfu ve yörelerinin altı üstüne getirildiği, birçokları yargılanıp idam edildiği, birçoğuna işkenceler yapıldığı halde gizlenmiş olan ihtilâlcilerden kimse ele geçirilememişti. Acaba bunları, kendi tahtına göz diken kumandanlarından birisi mi saklıyordu? Öyleyse sarayın içinde fırsat kollamaları da akla gelebilirdi.

İşte Çin kağanı bunları düşünerek sıkılıyor, heyecanlanıyordu. Aldığı raporlara göre geceleyin birçok yerde ihtilâlciler gözükmüştü. Fakat bütün sıkı araştırmalara rağmen kimse ele geçmiyordu. Herifler herhalde geceleyin iş görmesini seviyorlardı. Sarayı geceleyin bastıkları gibi şehirde de geceleyin ortaya çıkıyorlar, fakat gündüz olunca silinip kayboluyorlardı. Ama niçin şimdiye kadar bir teki ele geçmemişti?

Siganfu halkı ihtilâlcilerin korkusundan geceleyin sokağa çıkamaz olmuştu. Şehrin ucunda oturan bir Çinli, bir gece Vey ırmağı kıyısından dönerken bunlardan birçoğunun atlarıyla birlikte ırmağı yüzerek geçtiklerini görmüş, bir başkası da Siganfu'nun içinde çok iri ve tam pusatlı bir yığın adamın karanlık arasında hızla yürüdüklerini görerek çığlıklarla kaçmıştı. İhtilâlciler bu ikisine de bir şey yapma-

mışlar, fakat yaşlı bir kadını öldürmüşlerdi. Geceleyin komşusundan biraz pirinç alan bu kadın, kapıdan çıktıktan sonra "İhtilâlciler!" diye bağırarak yığılmış, kapıyı tekrar açan komşular zavallının ölüsünü bulmuşlardı. Üzerinde ok ve kılıç yarası yoktu. Karşısında korkunç haydutları gören kadıncağızın korkudan öldüğü anlaşılıyordu.

Bugün ihtiyar bir kadını korkutarak öldürenlerin yarın yeniden saraya saldırmayacakları nereden belliydi?

Çin kağanı bunları düşünerek tedbirler almış, saray çerisini çoğaltmış, nöbet işlerini düzene koymuş, geceleri dışarda gezmek âdetini bir yana bırakmıştı. Bütün bunlara rağmen içi rahat değildi. Öldürülen ve başı kesilen Kür Şad'ın bile öldüğünden emin olamıyordu. Kür Şad'ın kızını idam ettirmiş, fakat konçuyu ile oğlunu bulduramamıştı.

Bir yandan da nazırlarının verdiği raporlar ve raporlardaki teklifler dolayısıyla aklının büsbütün karıştığını hissediyor, öfkeleniyor, saçma sapan şeyler düşünüyordu. Bütün bu düğümleri çözmek için bugün sarayda bir toplantı yapılacaktı. Tay-tsung son ümitlerini bu toplantıya bağlamıştı.

* * *

Siganfu sarayının büyük bir odasında toplantı heyecanlı bir hava içinde açıldı. Nazırlar, Çin kağanının karşısında sinirlerine hâkim olabilmek için kendilerini sıkıyorlardı. Kağan, Kür Şad ihtilâlinden sonraki durumunu anlatarak başkentteki rahatsızlığın önüne nasıl geçilebileceğini, bunun için yapılması gereken işlerin neler olduğunu sordu. İşin aslına bakılırsa kendisi de onlardan daha az heyecanlı değildi. İlk sözü Vey-çing aldı. Koyu bir Türk düşmanı olan bu adamın Türklere karşı duyduğu kin Kür Şad ihtilâlinden sonra büsbütün artmış, Türklerin yok edilmesini kendisine ülkü edinmişti. Düşüncelerini büyük bir konuşkanlıkla anlatarak Türklerin tehlikeli ejderler olduğunu, günün birinde Çin'in batmasına zemin hazırlamaktansa şimdiden bir çare düşünmek lâzım geldiğini söyledi. Çareyi de soğukkanlılıkla bildirdi: Çin'deki bütün Türkleri öldürmek...

İşi gücü Vey-çing'e karşı gelmek, onunla tartışmak olan Ven-yen-po bu düşünceye hemen itiraz etti. O, Türkleri, Çinlileştirmenin devlet için daha faydalı olacağını ileri sürüyor, bu milletin kabiliyet-

lerinden faydalanmanın Çin'e getireceği menfaatleri sayıp döküyordu.

Li-pe-lo ikisi arasında bir tez müdafaa ediyor, Yen-se-ku da onu destekliyordu.

Çin kağanı bugün çok iradesizdi. Hangi nazır konuşursa onun tesirinde kalıyor, böylelikle durmaksızın fikir değiştiriyordu.

Nihayet, uzun tartışmalardan sonra bir sonuca varılabildi: Atılganlıkları ve korkusuzlukları dolayısıyla Çin'in içinde kalmaları tehlikeli görülen Türkler yeniden eski yurtlarına gönderileceklerdi. Bu karar Vey-çing'i yıldırımla çarpılmış gibi sarsmıştı. Son defa söz alarak:

- Bu kararla Kür Şad'a karşı yenilmiş olduğumuzu kabul ediyoruz; onun isteği de bundan başka bir şey değildi! dedi.

Fakat Çin kağanı ve öteki nazırlar öyle bir kâbus içinde idiler ki bu kâbusun bastırıcı tesirinden kurtulmak için yenilmiş olmayı kabul etmekten utanmıyorlardı.

Şimdi sıra bu kararın nasıa girmişti. Çin'deki yüz bin Türk bunlarla başa çıkamazdı! Çünkü çoğu kadın ve çocuktu. Çin kağanı bu mesele hakkında parlak düşüncelere sahipti:

- Sırtarduşlar da Türk olduğu için böylece Türkleri ikiye ayırmış olacak, birini veya ötekini destekleyerek denge kuracağız. Böylelikle hem onları birbirine kırdıracağız, hem de kuzey sınırlarımızın güvenliğini sağlamış olacağız! dedi.

Bu dâhice düşünce nazırlara saygı ile baş eğdirdi. Hiçbiri itiraz etmedi. Kağan, çoktandır kaybettiği neşesini yeniden bulmuş gibiydi. Nazırlara sordu:

- Bu Türklerin başına geçirmek üzere kimi salık verirsiniz?..

Bozkurt ailesinin bütün teginleri akıllarından geçer ve hiçbiri beğenilmezken kağan yeniden söze başladı.

- Sırba Tegin hakkında ne düşünüyorsunuz?

Bu soru Vey-çing'in yüzünde bir buruşukluk yaptı ve gözlerinden garip bir ışık geçti:

- Çok korkunç yüzlü ve vahşi bakışlı bir adam, diye mırıldandı.

Tay-tsung gülümsedi:

- Bu korkunç yüz göğün bize en büyük iyiliğidir! dedi. Sonra, bu sözlerden bir şey anlamayarak birbirine bakan nazırların merakını şöylece giderdi:

- Hepsi aydınlık yüzlü ve yakışıklı adamlar olan Bozkurt ailesi teginleri bu korkunç yüzlü, çirkin adamı kendi soylarından saymıyorlar. Batı Türklerinden olduğu için de soyunu iyice inceleyemiyor ve ondan şüphe ediyorlar. Hakkında türlü türlü söylentiler var. Bir söylentiye göre anası, ölü doğan çocuğunun yerine bu kim olduğu belirsiz çocuğu alarak büyütmüş... Böylece Gök Türklerin başına Sırba Tegin'i geçirmek öteki teginlerin hoşnutsuzluğunu kabartarak ayrılık tohumları saçmak olacaktır. Bu ayrılığı körüklemek için de Bozkurt soyundan iki tegini Sırba'nın buyruğuna vereceğim. Sırba bize en sadık tegindir ve Gök Türkler tarafından sevilmediği için de sadık kalmaya mecburdur. Kendisine kağanlık verirsek herhalde Gök Türkleri Çin'in menfaatlerine uygun bir şekilde idare eder.

* * *

Birkaç gün sonra Sırba Kağan, yanında yüz bin Türk olduğu halde Çin duvarlarının dışına çıkıyor, bu çıkış bütün Çin'de, hele Siganfu'da bir bayram gibi içten içe kutlanıyordu. Artık geceleyin sokağa çıkabilecekler, karşılarında ölüm zebanilerini görmeyeceklerdi. Taytsung hayatından pek memnundu. Bundan sonra sarayının basılması tehlikesi kalmıyordu. Rahat uyumak bahtiyarlığına erişecek demekti. Hele düşünde bu uğursuz haramîler başbuğu Kür Şad kesik başıyla karşısına dikilmeyecek, ona, dirliğini zehir etmeyecekti.

Bu gidişten yalnız Vey-çing hoşlanmamıştı. Sarayda Ven-yen-po ile karşılaştığı zaman:

- Kırk eşkiyanın ölüsü kırk milyonluk koca devleti yendi! dedi ve gülerek tamamladı:

- Hayaletlerden korkmanız sayesinde...

İhtilâlden kırk yıl sonra

SONSUZ ovada gözün alabildiğine boz bir renk yayılıyordu. Bu düzlükte yalnız tümseğe benzeyen bir tepecik görülüyor, üstünde birkaç ağaç sıralanıyordu. Tümseğin yakınındaki küçük su sessizce doğuya doğru akıyor, kıyısında birkaç koyun otluyordu. Tepeciğin eteğinde dört Türk çadırı vardı.

Güneş batarken en baştaki çadırdan bir erkek çıkarak ufuklara doğru uzun uzun baktı. Sert bakışlı, yoksul giyimli, bahadır duruşlu olan bu adam kırk yaşlarında gözüküyor; alnındaki, yüzündeki kılıç yaraları ve çizgiler, başından çok şeyler geçmiş olduğunu anlatıyordu. Börkünün tüyleri dökülmüş, yamalı kaftanı birçok yerlerinden parçalanmış, çizmeleri eskiyip delinmişti. Bütün bu eskilerin arasında yalnız belindeki bıçak göze batıyor, altın ve gümüş kakmalarıyla bir kağan hazinesinden çıkmışa benziyordu. Ufuklara dalan gözlerinin bir şey beklediği belliydi. Fakat uzaklarda ne bir karaltı, ne bir toz beliriyor; beride otlayan hayvanların seslerinden başka hiçbir gürültü işitilmiyordu.

Yoksul kılıklı bahadır buğulu gözlerle ufku bir daha süzdükten sonra çıktığı çadıra girdi. Bu çadırın bir bucağında yaşlı bir kadın, uzandığı keçenin üzerinde sessiz duruyor, donuk gözlerle kapıya bakıyordu. Ölmek üzere olan bu kadın, yoksul kılıklı bahadırın anasıydı. Güçlükle konuşarak:

- Urungu! Gözüktüler mi? diye sordu.

Adının Urungu olduğu anlaşılan erkek cevap verdi:

- Hayır ana! Ama elbette gelecekler...

İhtiyar kadın bütün gücünü kullanarak biraz toplandı:

- Yarına çıkmayacağımı anlıyorum. Sana söyleyeceklerim var, dedi.

Urungu yavaşça anasının yanına çöküp bağdaş kurarak gözlerini ona dikti. Anasının kendisine söyleyeceği şeyleri büyük bir sabırla yıllarca beklemişti. Yazık ki sonsuz bir istekle bilmek istediği şeylere kavuşurken anasından ayrılıyordu. O, hiçbir anaya benzemeyen vefalı, çilekeş, iyi anadan... Yoksul ve kimsesiz bir aileye mensup oldukları halde en arı soylu kadınlardan daha üstün olan anadan...

Dirliğin sonuna ermiş olan bu iyi kadın şimdi kısık bir sesle konuşmaya başlamıştı:

- Urungu! Soğukluk yavaş yavaş yüreğime doğru yükseliyor. Yüreğime değdiği zaman benim için her şey bitecek ve ben ölmüş olacağım. Ama bu ölüm benim ilk ölümüm değildir...

Urungu hayretle anasına baktı...

- Ben bundan çok önce ölmüş sayılabilirdim. Seni büyütüp er kişi yapmak için yaşadım. On beş yaşına girip er adını aldığın zaman yeryüzünde yapacak işim kalmamıştı. O zamandan beri yalnız bir şeyi görmek için yaşamaya çalıştım. O şey, senin yıllardır ardında koştuğun düşünce idi: Ötüken'de Türk kağanının oturduğunu, Türk türesinin yürüdüğünü görmek... Bundan otuz yıl önce, sen daha on bir yaşında bir çocukken Çıbı Tegin, Çinlilere karşı ayaklanıp Gök Türk Devletini kurmaya çalıştığı zaman kurt başlı sancak Ötüken'de dalgalansın diye seni Çıbı Kağan ordusuna ben göndermiştim. Üç yıl, Çıbı Kağan tutsak edilip Çin'e götürülünceye kadar savaşlarda olgunlaştın; ölümcül yaralar aldın. İyi dövüştün. Babana yaraşır yiğit oğul olduğunu gösterdin. Emeklerim boşa gitmediği için çok sevindim. Sütüm sana helâl olsun...

Kadın sustu. Yorulmuştu... Oğlunun sorarak bakan gözlerini görmeseydi daha epey susacaktı.

- Sen bahtı kara olarak doğdun. Çünkü doğduğun zaman Türkler Çin'e tutsak gideli beş yıl olmuştu. Urungu! Çıbı Kağan'la birlikte Altaylar'a kadar vardın. Çok Türk ellerini gezdin. Ama Ötüken'e, kutlu yere ulaşamadın. Bunun için sana bahtın kara diyorum. Ölürken Ötüken'de bulunamayacağım halde benim kutum seninkinden üstündür. Çünkü orada doğdum. Uzun yıllar orada yaşadım... Kür Şad Çin sarayını bastığı ve Çıbı Kağan Altay'da pusata sarıldığı zaman gönlümde iki defa umut ışığı yandı. Şimdi bu ışık sönüktür. Ama onun külleri arasında yine bir kıvılcım yanıp duruyor. Öyle ki, öldüğüm zaman soğuyup donmuş yüreğimi yarıp açan olursa orada-

ki kıvılcımı görür. O kıvılcımın üstünde Ötüken'in hayali de vardır... Urungu! Soğukluk yüreğime yaklaşıyor. Sana söyleyeceklerimi çabuk söylemeliyim. Artık kim olduğunu öğren! Senin asıl adın Urungu değidir!

Urungu bir irkildi:

- Ya nedir?

- Ne olduğunu ben bile unuttum.

- Ne diyorsun ana? Her şeyi hatırlayan sen tek oğlunun adını nasıl unutursun

- Oğul! Sen gönül isteğinin ne demek olduğunu bilir misin? Senin adını unutmak istiyordum. Bunu öyle bir gönülden istiyordum ki sonunda unuttum. Bir daha da hatırlayamadım.

Urungu'nun kaşları çatıldı. Sesi dikleşti:

- Ana! Ben bu denli kötü bir oğul muydum ki adımı unutmaya uğraştın, sonunda da unuttun?

İhtiyar ananın gözleri şefkatle gülümsedi:

- Hayır! Sen çok iyi bir oğul olduğun için adını kendimden bile sakladım. Netekim babanın da kim olduğunu şimdiye dek senden ve herkesten sakladım.

- Onun da adını unuttun mu?

Kadın cevap vermedi. Gözleri biraz daha donuklaşmıştı!.. Urungu, babasının kim olduğunu öğrenemeyecekti. Ananın solumaları bir tuhaflaşmıştı. Oğluna çadırın kapısını göstererek:

- Şunu aç, içeri ışık girsin! dedi.

Kaldırılan keçeden içeri akşam ışığı doldu. Güneş yeni batmıştı. Gönüllere işleyen bir gariplik çadırın içini doldururken Urungu'nun sesi dalgalandı:

- Ana! Babamın da adını unuttun mu?

- Unutmadım! Unutmak istesem de unutamazdım. Baban unutulamazdı. Çünkü baban Kür Şad'dı...

Urungu yeniden irkildi ve elini belindeki bıçağa attı:

- Bunu şimdiye kadar niçin sakladın?

- Çinliler öldürmek için seni arıyorlardı. Seni ne güçlüklerle sakladım, nelere katlandım, bilemezsin. Seni kaçırabilmem için ablan kendisini feda etti. Çinliler onu idam ettiler...

Kadının gözlerinden yaşlar aktı. Dışarda, dere kıyısındaki koyunlardan biri hazin hazin meledi.

- Ablanın da adını unuttum. Seni yaşatıp büyütmek için bunları unutmaya mecburdum. Ama babanın adını unutamazdım. Onu unuttuktan sonra senin ve benim yaşamamıza lüzum kalmazdı. Belindeki bıçak babanın bıçağıdır. Bumun Kağan'ın adı yazılı, damgası kazılıdır.

Urungu bıçağını kınından sıyırdı. Fakat yazıyı göremedi.

- O yazı her zaman görülmez. Güneş doğarken ve batarken görülür. Çadırın kapısına yaklaş. Bıçağı batıya tutarak bak.

Anasının dediği gibi yaptı. Sapın dibinde "Bumun Kağan" yazısını okudu. Öteki yüzünde de damgayı gördü, fakat bunlar o kadar silikti ki bilmeyen kişi göremezdi.

- Oğul! Şimdi güçlükle okuduğun yazı ile damga Türklerin kutu yükseldiği zaman bıçağın üzerinde ışıl ışıl ışıldarlar. Bu bıçağı büyük bir kam yapmıştı.

- Kıraç Ata mı?

- Hayır. Kıraç Ata'nın babası...

Bu sırada uzaktan dörtnala koşan atların ayak sesleri işitildi. Keskin bakışlarla ufka bakan Urungu yeni kararmaya başlayan ovanın kuzeyinden üç atlının gelmekte olduğunu görerek anasına "Geliyorlar" müjdesini vermek istedi. Fakat onun sözünü kesmemek için bundan vazgeçti.

- Urungu! Bozkurt soyunun yüce bir oğlusun. Çünkü Kür Şad'ın oğlusun. Bununla övünmek hakkındır. Ben de Kür Şad'ın konçuyu olduğum için bütün ömrümce övündüm. Fakat bunu açığa vurmadım. Kağan olmak hakkı iken baban bu haktan vazgeçerek vuruştu. Sen de babana yaraşır oğul olmak istiyorsan Bozkurt soyundan olduğunu kimseye söylemeden yaşa. Kurt başlı gönder Ötüken'e dikilinceye kadar vuruş. Bir tegin olarak değil, Urungu olarak kal!..

Urungu ömründe ilk defa olarak anasına itiraz etti.

- Niçin ana?

- Çünkü en güçlü, en iyi insan, hakkından vazgeçen insandır. En büyük kahramanlık da hiçbir karşılık beklemeden yapılandır. Kür Şad böyle yapmıştı. Ablan böyle yapmıştı. Sen de böyle yap. Senin de baban gibi olmanı istiyorum.

Urungu cevap vermedi. Nal sesleri yaklaşıyordu. Ölmek üzere olan ana, daha yavaş bir sesle şöyle dedi: